

ПРЕДГОВОР

Речник на българската лингвистична терминология с английски, немски, френски и руски съответствия има дидактико-учебна насоченост. Наблюденията върху лексикографския регистър на словници, отразяващи в пълнота съвременното състояние на науката за езика, породиха констатацията, че липсва терминологичен справочник по лингвистика, функциите на който да задоволяват потребности на широката читателска аудитория – актуално, достъпно и в цялостен обхват.

По своята тематична специфика и структурно-композиционен замисъл *Речникът* се оказва точно такова пособие. В него са включени термини от всички дисциплини – *общо езикознание, граматика, фонетика, словообразуване, лексикология, стилистика, текстолингвистика, прагматика, теорията на книжовните езици, социолингвистика, етнолингвистика, психолингвистика, лингвокултурология, диалектология* и др. Това пълно представяне на лингвистичните дисциплини и изследователски направления позволява използването му от специалисти езиковеди, студенти по филология във ВУЗ, от учителите и учениците в средното училище, както и от всеки, за когото езиковата система представлява интерес.

Изискването за максимална точност, достъпност и еднозначност наложи идеята големият набор от лингвистични понятия да бъде представен в съответствие с най-новите тенденции в лексикографската теория и практика. Тази концепция доведе до извличане на термините и от строго специализираните научни трудове, и от другата учебна литература – университетски учебници и граматики за средните класове. Резултатът от тази селекция е в обем 1220 терминологични единици, всяка в отделна речникова статия. Поставен е специален акцент върху някои дискуссионни термини, интерпретирани различно от отделните филологически школи.

Един от най-важните теоретични въпроси, който трябваше да разрешим в хода на работата по речника, бе свързан с прецизирането на

самото понятие *лингвистичен термин*, с цел да се преодолее опасността от “еклектичност” при комплектуването цялостния корпус. Голяма част от предварителната работа се състоеше в съставянето на *словника* – списък на заглавните термини – избрани като най-важни (основни и значими) сред останалите и по тази причина намерили място като самостоятелни единици в Речника.

Смятаме, че включените в настоящия речник термини отговарят в голяма степен комплексно на изискванията за *научна обоснованост; еднозначност; достъпност и прозрачност на семантичната структура; продуктивност; приемственост* (при наличието на домашен термин и негов чужд еквивалент за изходна база при дефинирането сме използвали българския термин); *точност, отчетливост*.

Много важен за Речника е принципът всеки термин, споменат в дадена дефиниция, да съществува като заглавна дума на мястото си по азбучен ред (т.е. да няма термини, чрез които се обясняват други термини, без самите те да са включени в словника). Такъв начин на работа гарантира с възможно най-голяма степен на сигурност, че в Речника са включени наистина най-важните термини, което на практика означава, че не може да бъде пропуснат нито един термин, без да се наруши общата картина на съответната тематична област.

Термините, както отбелязахме по-горе, са подбрани от всички тематични полета, които обхващат различни езиковедски области. Всяка една тематична група представя степенувани по важност, избрани като основни за съответната област термини според съвременното състояние на научното знание. Съставен е единен корпус на термините от обработените тематични полета, които представят съвременната картина на българската лингвистична терминология. Преценените като остарели или неполучили трайно място в лингвистичната ни традиция бяха отстранени.

При съставянето на речниковите статии изхождахме от вече създадената и утвърдена лингвистична традиция, като в обсега на нашето внимание бяха всички достъпни у нас публикувани досега български и

руски речници и справочници на лингвистичните термини (В. Станков, Е. Георгиева, Й. Пенчев и К. Иванова. *Речник на българската граматична терминология* (част I, 1835 – 1962). София 1988; Л. Манолова. *Кратък речник на българската езиковедска терминология*. София 1993 г.; Л. Манолова. *Речник на лингвистичните термини в българския език*, 1999; О. С. Ахманова. *Словарь лингвистических терминов*. Москва 1969 г.; Д. Э. Розенталь и М. А. Теленкова *Словарь-справочник лингвистических терминов*. Москва 1976; *Лингвистический энциклопедический словарь* с главен редактор В. Н. Ярцева, Москва 2002 г.). Изработването на самите дефиниции обаче не бе обикновена репродукция (или превод) на съществуващите в посочените източници определения, а в доста от случаите – резултат от внимателна селекция и критическа интерпретация.

Тълкуването на понятия от по-модерните лингвистични области наложи необходимостта от разширяване на източниците за ексцерпция чрез включване на по-тясно специализирана литература (монографии, студии, статии) изработването на нови дефиниции, ненамерили място в досегашните терминологични справочници.

В хода на работата се опитахме да изработим надеждни критерии, отнасящи се към обема, съдържанието и графичния вид на отделните статии. Представени в обобщен вид, те се свеждат до следното:

1. Термините се подреждат в азбучен ред;
2. При наличие на синоними, се отбелязват и те;
3. След заглавния термин се дава неговата родова характеристика; в случаите, когато терминът е броимо съществително име, се посочват и флексиите му за мн. ч.;
4. При повечето термини от чужд произход се посочва и етимология;
5. Чрез кратко тълкуване се пояснява значението на лингвистичния термин, а там, където е необходимо, се представят и илюстративни примери;

6. За удобство на читателите на речника при оформяне на статиите в него са използвани следни означения:

↓ – терминът е обяснен в следходна речникова статия;

↑ – терминът е обяснен в предходна речникова статия;

♦ – за обозначаване на случаите, когато терминът има и друго тълкуване;

∅ – езиковото явление липсва в конкретния чужд език.

7. При представяне на чуждоезиковите съответствия на български термини, които нямат буквален аналог, се използва удебелен курсив.

Към словника е включен и *Тематичен показалец на използваните термини*, който би улеснил значително ориентацията на читателите в широкото многообразие от лингвистични понятия. При представянето на терминологичния корпус принципът на “кръстосаната” зависимост между термините, участващи в дефинициите, термините, включени в индекса, както и отпратките към отделните тематични области, е съблюдавана в най-чист вид.

Анализът на отделните термини показва, че част от тях са от домашен произход, други са заемки от славянски езици (главно от руски), а трети са от класическите или от западноевропейски езици. Като цяло преобладават термините от чужд произход и това е нормално, доколкото те принадлежат към основния международен фонд, както е интернационален и езикът на науката и в частност една от най-старите терминологични системи – лингвистичната. Важен е пътят на тяхното проникване в българския език, затова в някои речникови статии се дава и произходът на съответния термин.

Убедени сме, че многоезичният формат на речника е в състояние да подпомогне в образователния процес студентите и учениците, които не владеят на добро равнище чужди езици; да облекчи и същевременно да стимулира в подготовката им по лингвистичните дисциплини студентите филолози, като се превърне в ценно помагало за по-лесно осмисляне и

усвояване на огромното разнообразие от термини, методологии и теории на различните лингвистични школи – нещо, което неведнъж затруднява младите учени както в перцепцията на високоабстрактни понятия, така и в изследването на конкретни езикови (разб. преводачески) казуси.

По отношение на проблема с лингвистичните реалии без еквивалент в съответния език (напр. в английски, немски, френски и руски не съществува типичната за български грамема *преизказност*) в *Речника* е приложена единна стратегия. В някои от случаите асиметричният термин е калкиран, а в други се представя описателно.

Многоезичният речник на българската лингвистична терминология е първото издание в България от подобен тип.